

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Balanceren tussen publiek en politiek: de competenties van de cultureel ondernemende professional en processen van burgerschapsvorming

Heshmat Manesh, M.R.

Citation

Heshmat Manesh, M. R. (2022, September 28). *Balanceren tussen publiek en politiek: de competenties van de cultureel ondernemende professional en processen van burgerschapsvorming*. Uitgeverij SWP, Amsterdam. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3484884>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3484884>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Samenvatting

In dit proefschrift staat de vraag centraal over welke competenties de Cultureel Ondernemende Professional (CO-professional) moet beschikken om effectief te kunnen handelen bij het stimuleren van cultureel burgerschap door middel van cultuurparticipatie in een cultureel-pluriforme samenleving. De aanleiding van dit onderzoek was dat er binnen de agogische opleidingen onvoldoende inzicht bestaat over de rol van cultuurparticipatie ter bevordering van culturele burgerschapsvorming van mensen met een migratieachtergrond. Er is ook weinig bekend over het concept cultureel burgerschap binnen de agogische literatuur. Hierdoor ontbreekt een overstijgende agogische theorie binnen de agogische opleidingen. In een drietal casestudies (Kulsan, Marmoucha en Podium Mozaïek) wordt geanalyseerd hoe professionals samenwerken met politiek, subsidieverstrekkers, kunstenaars, publiek, financiers, en sociale en culturele instellingen, en welke competenties ze daarbij inzetten.

Het concept cultureel burgerschap

In de literatuur over burgerschap en burgerschapsvorming zijn twee hoofdstromingen te onderscheiden, het liberaal-individualisme en het liberaal-socialisme. De eerste gaat ervan uit dat burgerschap een individuele zaak is waar de overheid zich niet mee moet bemoeien, de tweede stelt dat burgerschap een maatschappelijke zaak is waarbij de overheid voorzieningen moet treffen om burgerschap te ondersteunen. Sporen van deze twee stromingen zijn nog steeds zichtbaar in het huidige debat. Na de Tweede Wereldoorlog leidde de urgentie van de wederopbouw tot een consensus tussen het liberalisme en het socialisme in een nieuwe invulling van het concept burgerschap gebaseerd op de theorie van Marshall (1950). Daarin staat een sociaaleconomische benadering centraal.

De theorie van Marshall heeft tot in de jaren negentig het debat over het concept burgerschap beheerst. In de jaren tweeduizend werd het concept cultureel burgerschap ontwikkeld door sociologen zoals Turner (2000; 2001) en Stevenson (2002; 2003; 2011). Cultureel burgerschap gaat meer over zingevingsvraagstukken, culturele belevingen en inclusieve culturele identiteitsvorming. Binnen de culturele burgerschapsbenadering vindt in het huidige Nederland een debat plaats tussen twee visies: een cultuurpluriformistische en een cultuurnationalistische. De ene visie richt zich op culturele inclusie en pluriformiteit, waarbij de betekenis van burgerschap gezamenlijk wordt ingevuld, de ander wil dat de dominante cultuur bepalend is, ook voor minderheden, en streeft naar sociale en culturele assimilatie. In het cultuurbeleid zijn deze twee benaderingen beide zichtbaar. Beide zien cultuur als een bindende factor ter ondersteuning van de sociale cohesie. In de politieke arena en het maatschappelijke debat hebben CO-professionals te maken met beide stromingen.

In dit onderzoek wordt het concept cultureel burgerschap opgevat als een raamwerk. Het is een proces dat continu in verandering is, het heeft betrekking op de verhalen die mensen over zichzelf en hun gemeenschap vertellen. Door het vertellen van verhalen wordt gereflecteerd op de maatschappelijk en culturele verhoudingen waar mensen deel van uitmaken. Zo wordt de exercitie om het concept cultureel burgerschap te definiëren verplaatst naar het bestuderen van alledaagse sociale en culturele praktijken. In dit onderzoek wordt dus niet geprobeerd het concept cultureel burgerschap theoretisch vast te leggen, maar wordt de veranderende betekenis en de praktische verschijningsvormen van cultureel burgerschap als een proces bestudeerd.

Cultureel burgerschap en migranten

Tot de jaren negentig verliep de burgerschapsvorming van migranten via zelforganisaties. Deze groepsgewijze beleidsbenadering werd vervangen door een nieuwe vorm van ondersteuning door instellingen die zich meer bezighouden met een individuele benadering en die ook meer cultureel dan sociaal georiënteerd zijn. Daarbij is ook meer aandacht gekomen voor cultuurparticipatie. Binnen het werkveld van de agogiek is een toename van instellingen te zien die zich op cultuurparticipatiepraktijken richten.

In het cultuurparticipatiebeleid zijn net zoals in het burgerschapsbeleid ook de sporen van twee dominante betogen te zien. De ene wil dat de waarde van de dominante cultuur als leidraad in de opvoeding ingezet wordt binnen cultuurparticipatiepraktijken, de ander geeft juist ruimte aan het

eigen verhaal van het publiek om, zoals Putnam (2000; 2007) in zijn theorie aangeeft, *bonding* en *bridging* te stimuleren. Waar de zelforganisaties van migranten een organisatiestructuur hadden die was opgebouwd rondom een leider die de gemeenschap vertegenwoordigde, zijn de huidige instellingen van de CO-professionals minder strak georganiseerd. Zij hebben niet de pretentie om hun gemeenschap te vertegenwoordigen. Hoewel zij voor het belang van hun publiek opkomen, nemen zij binnen hun gemeenschap niet de positie in van een sociaal, cultureel of politiek leider. Zij willen de deelnemers aan hun projecten juist de ruimte geven om zichzelf te ontwikkelen tot volwaardige burgers, op hun eigen manier. Zij bieden daarvoor een veilige ruimte, een tussenruimte, waarin geëxperimenteerd kan worden met deze nieuwe rol.

Beroepscompetenties van CO-professionals

De drie casestudies Kulsan, Marmoucha en Podium Mozaïek zijn in de praktijk bestudeerd om te zien hoe zij met burgerschapsvorming van mensen met een migratieachtergrond omgaan. Op basis van de casestudies zijn de beroepscompetenties van de CO-professionals in beeld gebracht. Daaruit komen drie belangrijke beroepscompetenties naar voren: profileren, positioneren en legitimeren. Deze drie competenties hebben te maken met kennis en inzichten omtrent burgerschap en de beroepsvaardigheden waarmee samenwerkingsverbanden en netwerkstrategieën ontwikkeld worden. Hiermee rechtvaardigen de CO-professionals het maatschappelijke belang van hun handelen. Politieke gelegenheidsstructuren spelen een rol bij het binnenhalen van middelen om de projecten te bekostigen. De professionals in dit onderzoek zijn in staat te laveren tussen publiek en politiek maar ook binnen de cultuursector, en tussen betrokken kunstenaars en publieke figuren die zich met het thema burgerschap bezighouden. Het werkveld van de CO-professionals bevindt zich binnen de sociale en culturele sector en hun handelen vindt plaats binnen een politiek normatieve context.

Naast de beroepscompetenties blijken ook persoonlijke drijfveren van belang te zijn voor de successen van de CO-professionals bij de culturele burgerschapsvorming van hun publiek. Deze drijfveer wordt in dit onderzoek de 'X-factor' genoemd en wordt met het concept 'getuige'-zijn geduid. Hiermee wordt een nieuwe competentie toegevoegd aan bestaande beroepscompetenties, een warme waarde die een essentiële rol speelt in het beroepsmatige handelen van de CO-professionals. Uit de onderzoekbevindingen kan geconcludeerd worden dat voor het functioneren als 'getuige'

sociale en culturele betrokkenheid bij de doelgroep van belang is, evenals het geloof in culturele inclusiviteit, een gezamenlijke invulling van cultureel burgerschap door migrantengroepen en de dominante samenleving en het winnen van vertrouwen en moreel gezag binnen een gemeenschap. 'Getuige'-zijn is een professionele vaardigheid, die geleerd kan worden en waarvoor in de opleiding van CO-professionals aandacht moet komen.

Werken aan culturele burgerschapsvorming

Uit dit onderzoek blijkt dat CO-professionals laveren tussen positietoewijzing en positieverwerving. Hoe meer de CO-professionals een gevestigde positie innemen binnen de cultuursector, hoe beter zij in staat zijn om aan een eigen positieverwerving te werken en hoe minder ze afhankelijk zijn van de positie die hun wordt toegewezen door de overheid en andere partijen. Soms vormen de CO-professionals samen met de overheid een alliantie om zich binnen de cultuursector te positioneren en soms andersom; dan zoeken CO-professionals samenwerking met de cultuursector om een positietoewijzing van de overheid af te wijzen. Soms vormen de CO-professionals een alliantie met de overheid tegenover hun publiek, bijvoorbeeld wanneer het publiek exclusief burgerschap nastreeft, terwijl de CO-professionals willen werken aan inclusief burgerschap. En soms gaat het juist andersom, wanneer de overheid met een sociaal en cultureel assimilatiebeleid komt, en CO-professionals een alliantie zoeken met hun publiek om inclusief cultureel burgerschap te verdedigen.

De dynamische verhoudingen die spelen bij positietoewijzing en positieverwerving hebben te maken met de maatschappelijke positie en culturele verhoudingen waarbinnen cultureel burgerschap wordt ingevuld. Deze verhoudingen spelen op drie niveaus: op macroniveau spelen de overheid en het maatschappelijke debat een belangrijke rol, op mesoniveau zijn dat samenwerkingsverbanden en sectorale positionering en op microniveau is dat de ontwikkeling van het publiek omtrent inclusief cultureel burgerschap.

De positietoewijzing zoals die in de jaren tachtig en negentig plaatsvond, waarbij voornamelijk de overheid de positie van de professionals en de instellingen bepaalde, is niet meer van toepassing. De laatste decennia zijn het geëmancipeerde publiek en de cultuursector medebepalend voor positietoewijzing en positieverwerving. De komst van een assertieve middenklasse en een veranderende afhankelijkheidsrelatie van de CO-professionals met de overheid heeft ertoe geleid dat zij meer ruimte innemen en zich overtuigender en met meer succes inzetten voor het verwerven van een eigen positie.

Effect van het werk van de CO-professionals

Uit het onderzoek naar het werk van de CO-professionals is een aantal patronen naar voren gekomen als het gaat om de ondersteuning van culturele burgerschapsvorming. Die patronen betreffen de vragen hoe lichte gemeenschapsvorming bij het publiek plaatsvindt, hoe inclusief culturele identiteitsvorming binnen de pluriforme samenleving door de CO-professionals ingevuld wordt en welke machtsverhoudingen op een zichtbare en onzichtbare manier meespelen in de vorming van burgerschap. De reikwijdte van het concept cultureel burgerschap verheldert de relevantie van de dagelijkse praktijk van de CO-professionals in brede maatschappelijke en culturele verhoudingen. Door de inzet van kunst- en cultuurpraktijken zijn de CO-professionals in staat om op een creatieve en innovatieve manier hun publiek te stimuleren op originele wijze uitdrukking te geven aan eigen vormen van cultureel burgerschap. Dit is vooral terug te zien bij de nieuwe culturele leefstijlen van de publieksgroepen die gekenmerkt worden als sociale stijgers. Er is een middenklasse groep van stedelingen met een migratieachtergrond in opkomst die zich in sommige opzichten ontwikkeld heeft tot een culturele elite. De achterliggende ontwikkelingen hiervan zijn terug te vinden in het feit dat door dit publiek steeds meer aan cultuurparticipatie wordt gedaan. Dit publiek is in toenemende mate hoger opgeleid en heeft een redelijke positie op de arbeidsmarkt verworven.

Verschuiving binnen het paradigma

De casestudies kijken naar de manier waarop de CO-professionals omgingen met de burgerschapsvorming van drie generaties migranten in het publiek van de onderzochte instellingen. Daarin werd duidelijk dat de aandacht aan het verschuiven is. Hoewel de sociale component van burgerschap nog steeds relevant is, werd duidelijk dat het publiek burgerschap vooral als een zingevingsvraagstuk ervaart. Op basis van het onderzoek is de stelling gerechtvaardigd dat er binnen het paradigma van het burgerschapsdebat een interne verschuiving plaatsvindt. Naast sociaal burgerschap, dat gebruik maakt van een sociaaleconomische benadering, vraagt cultureel burgerschap aandacht. Deze interne verschuiving is terug te vinden in de literatuur van de jaren 2000, maar is naar mijn mening niet voldoende doorgedrongen in de agogische opleidingen. Vier thema's markeren de verschuiving binnen het paradigma: de beweging van sociaal burgerschap naar cultureel burgerschap, de opkomst van dynamische solidariteit in plaats van organische solidariteit, het benaderen van burgerschapsrechten vanuit het

rechtvaardigheidsvraagstuk, en ten slotte het belang van de sociaal stabiliserende functie van de CO-professionals binnen de cultureel pluriforme samenleving. Op basis van de onderzoeksbevindingen wordt tot slot een aantal aanbevelingen gedaan voor aanpassingen in het huidige curriculum van de agogische opleidingen.